

Лисенко Я. О.
*доктор філософії у галузі права,
доцент кафедри фінансових розслідувань
та економічної безпеки
ННІ економічної безпеки та митної справи ДПУ*

ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК УЧАСНИКА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасних умовах демократичної трансформації України забезпечення прав людини є ключовим орієнтиром державної політики. Водночас ефективність її реалізації значною мірою залежить не лише від діяльності державних органів влади, а й від рівня залучення громадянського суспільства до процесів державного управління.

Традиційно інститути громадянського суспільства розглядалися як суб'єкти громадського контролю та моніторингу діяльності держави. Сучасні підходи до регулювання, зокрема в рамках європейської правової традиції, передбачають їхню участь у процесах творення державної політики. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання інституційної підтримки громадянського суспільства як передумови його ефективної участі у формуванні політики у сфері прав людини.

До вчених, які досліджували інститут громадського суспільства належать: Васільєва Л.М., Постол К. А., Чкадуа М.І., Наливайко Т. В., Ромців О., Рудницька Ю., Мальчиков Ф. В., Толстанов О. К., Бойко О. В., Лободенко К.В., Герасименко О., Барсук В. М. тощо.

Інституційна спроможність громадянського суспільства визначається як здатність його інститутів ефективно виконувати функції у сфері формування, реалізації та моніторингу державної політики. Вона включає організаційні, правові, фінансові та кадрові компоненти.

Важливе теоретичне підґрунтя для розуміння сутності громадянського суспільства становлять наукові підходи до його визначення. Так, П. М. Рабінович зазначає, що «громадянське суспільство – це спільнота вільних, рівноправних людей та їхніх об'єднань, яким держава забезпечує юридичні можливості бути власниками засобів виробництва, а також брати активну участь у політичному житті країни» [1, с. 61].

Таке визначення підкреслює активну роль громадян та їх об'єднань у суспільно-політичних процесах, що дозволяє розглядати громадянське суспільство не лише як сферу автономної соціальної активності, а й як важливий елемент системи публічного управління. У цьому контексті громадянське суспільство доцільно розглядати не лише як механізм здійснення суспільного контролю, але й як повноцінного суб'єкта процесів формування та реалізації державної політики [2, с. 159].

Відповідно до національного законодавства, до інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, професійні спілки, благодійні організації, органи самоорганізації населення та інші невідприємницькі

об'єднання [3]. Їх діяльність спрямована на представництво та захист інтересів громадян, а також участь у державному управлінні.

У сучасних умовах інститути громадянського суспільства виконують комплекс взаємопов'язаних функцій, що забезпечують їх участь у процесах публічного управління. До таких функцій традиційно відносять нормотворчу (консультативну), моніторингову, контрольну, адвокаційну та просвітницьку.

Водночас у працях вітчизняних науковців підкреслюється, що функціональне призначення інститутів громадянського суспільства в Україні є ширшим і включає: забезпечення участі громадських об'єднань у формуванні та реалізації публічної влади; здійснення громадського контролю та посилення впливу громадськості на діяльність органів публічного управління; участь у правозастосовній діяльності держави; а також залучення до окремих напрямів правоохоронної діяльності [4].

Такий підхід свідчить про поступову трансформацію ролі громадянського суспільства від суто спостережно-контрольної до інтегрованої, що передбачає його безпосередню участь у реалізації функцій держави. Це, у свою чергу, підсилює значення інституційної спроможності громадського сектору як ключової передумови ефективного співтворення державної політики у сфері прав людини.

Особливого значення набуває участь громадянського суспільства у формуванні державної політики у сфері прав людини. Зокрема, Національна стратегія у сфері прав людини передбачає залучення громадськості до розробки та реалізації відповідних планів дій [5]. Така участь сприяє підвищенню якості політичних рішень, їх легітимності та відповідності суспільним потребам.

Водночас практика реалізації відповідних механізмів свідчить про їх обмежену ефективність. Участь інститутів громадянського суспільства часто має формальний характер і не забезпечує реального впливу на процес ухвалення рішень.

Аналізуючи дані звітів громадського сектору та міжнародних організацій, виокремлюються наступні основні бар'єри інституційної спроможності громадянського суспільства:

- недостатній рівень інституційної та організаційної спроможності на місцевому рівні;
- значна залежність від зовнішніх (донорських) джерел фінансування;
- наявність правової невизначеності та регуляторних обмежень;
- вплив зовнішніх і внутрішніх факторів тиску на добросовісність громадського сектору;
- недостатній розвиток комунікацій та низький рівень громадянської активності;
- фрагментованість сектору та слабкий рівень горизонтальної взаємодії (мережування) [6, с. 37-38].

Зазначені бар'єри суттєво обмежують можливості інститутів громадянського суспільства здійснювати повноцінний вплив на процеси формування та реалізації державної політики у сфері прав людини. Зокрема, низький рівень інституційної спроможності на місцевому рівні ускладнює ефективне представництво інтересів громадян, а залежність від зовнішнього фінансування негативно впливає на сталість та автономність діяльності

громадських організацій.

Крім того, правова невизначеність та наявність регуляторних бар'єрів обмежують можливості інституцій громадянського суспільства щодо участі у нормотворчих процесах, тоді як недостатній рівень комунікації між громадськістю та органами влади знижує ефективність зворотного зв'язку. Водночас фрагментованість громадського сектору та слабкий розвиток горизонтальних зв'язків між організаціями ускладнюють консолідацію зусиль у сфері захисту прав людини.

Окремої уваги потребує проблема безпеки та доброчесності громадського сектору, оскільки наявність зовнішнього і внутрішнього тиску на активістів не лише обмежує їх діяльність, а й підриває довіру до громадянського суспільства як інституції.

Разом із тим, попри наявні виклики, інститути громадянського суспільства в Україні демонструють поступову еволюцію від допоміжного елементу публічного управління до його повноцінного суб'єкта. Вони активно залучаються до розробки стратегічних документів, здійснюють громадський моніторинг, формують суспільний запит на дотримання прав людини та виступають каталізатором демократичних змін.

Отже, на сучасному етапі інституційна спроможність громадянського суспільства як співтворця державної політики у сфері прав людини в Україні може бути охарактеризована як середня та такою, що перебуває у стадії активного розвитку. З одного боку, сформовано нормативно-правові передумови та інституційні механізми участі громадськості у публічному управлінні, що відповідають європейським стандартам. З іншого боку, їх практична реалізація залишається обмеженою через структурні, організаційні та безпекові виклики.

Таким чином, підвищення інституційної спроможності громадянського суспільства потребує комплексного підходу, що включає удосконалення правового регулювання, розвиток організаційної та фінансової незалежності, посилення міжсекторальної взаємодії та забезпечення безпечного середовища для діяльності громадських інституцій. Лише за таких умов громадянське суспільство зможе повною мірою реалізувати свій потенціал як співтворець державної політики у сфері прав людини.

Література:

1. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права. Львів : Вид-во «Медицина і право». 2021. 256 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3353> (дата звернення: 22.04.2026).

2. Лисенко Я. Теоретико-правове дослідження забезпечення державної політики у сфері прав людини : дисертація доктора філософії. Київ, 2024. 245 с. URL: <https://www.krok.edu.ua/ua/razovi-spetsializovani-vcheni-radi/razova-spetsializovana-vchena-rada-081-9-25-lisenka-yaroslava-oleksandroviicha> (дата звернення: 22.04.2026).

3. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. Київ : Атлант ЮЕМСі, 2007. С. 76-78.

4. Сорока С. В., Лізаковська С. В. Особливості інституціоналізації співпраці органів публічного управління з організаціями громадянського

суспільства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. № 2. С. 161-169.

5. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 22.04.2026).

6. Дорожня карта до самозарадності громадського сектору. Регіональний порядок денний на 2022–2026 роки. ГО ICAP Єднання. URL: https://ednannia.ua/images/Reg_poryad_broshura_A4_Preview.pdf (дата звернення: 22.04.2026).

УДК 340.1

Лисенко Г. О.

*партнер АТ «Адвокатська сім'я Лисенко»,
член Ради Комітету з трудового права
НААУ, член Центру ВША з трудового
права та соціального забезпечення*

ЕЛЕКТРОННІ ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ШВИДКІСТЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ VS ГОТОВНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА

Цифровізація трудових відносин в Україні є об'єктивною реальністю, що випереджає темпи розвитку правового регулювання. Практика роботодавців уже сьогодні включає дистанційне укладання трудових договорів, електронний документообіг, використання корпоративних систем, електронної пошти та месенджерів для комунікації з працівниками. Водночас чинне законодавство не формує цілісної моделі електронних трудових відносин, що створює правову невизначеність та підвищує ризики для сторін.

На рівні базового регулювання трудових відносин Кодекс законів про працю України не містить визначення електронних трудових відносин та не встановлює спеціального порядку їх реалізації. Окремі положення лише опосередковано враховують цифровізацію.

Так, стаття 24 КЗпП допускає укладання трудового договору в письмовій формі, однак не конкретизує можливість його укладання в електронному вигляді. Стаття 29 КЗпП передбачає обов'язок роботодавця ознайомити працівника з умовами праці, але не визначає форму такого ознайомлення, що на практиці дозволяє використовувати електронні засоби, проте без належної правової визначеності.

Відповідно до ст. 49-6 КЗпП за згодою між працівником та роботодавцем трудового договору в упрощеному режимі регулювання трудових відносин може бути укладено у формі електронного документа відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Трудовий договір у спрощеному режимі є окремим видом трудового договору (Глава III-Б КЗпП), який набув чинності з 19.07.2022 року. Водночас відповідні підходи